

Günay İsfəndiyar qızı Sadıqova
Gəncə Dövlət Universiteti
sgi_bioloq@mail.ru
Əmirəhməd Namiq oğlu Qasimov
Gəncə Dövlət Universiteti

TƏHSİLDƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏNİN ROLU

Xülasə

Məqalənin məqsədi köhnə metodların maraqlı bir tərəfini tapmaq, yeniliklə yanaşı bu şəkildə tədris olunan dərslərin keyfiyyətini artırmaqdan ibarətdir. Bununla əlaqədar olaraq şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi prosesinə aid məsələlərindən ən başlıcasını onun şəxsi keyfiyyətlərinin diaqnostik yolları və metodlarının işlənilib hazırlanması təşkil edir. Məqalədə bu metodun orta məktəblərdə yaxşı nəticələr göstərdiyi də sübut olunur. Qiymətləndirmə həm universitet tələbələri, həm də orta məktəb şagirdləri üçün çox vacibdir. Çünki bəzən bir uşaq üçün müəllimin verdiyi aşağı qiymət onu dərslərdən tamamilə soyudub elmdən uzaqlaşdırır.

Açar sözlər: *tədris prosesi, yeni təlim texnologiyalarının tətbiqi, təhsilin keyfiyyəti, təlimin forması, təlimin metodları, müasir dərs*

The role of assessment in education

Summary

The purpose of the article is to find an interesting aspect of old methods, along with innovation, is to improve the quality of the lessons taught in this way. Research in high schools and high schools has provided more monitoring opportunities. The article also proves that this method has shown good results in secondary schools. Grading is very important for both university students and secondary school students. Because sometimes a low teacher's assessment for a child can completely cool him off from classes and take him away from science.

Key words: *teaching process, introduction of new learning technologies, quality of education, form of training, teaching methods, modern lesson*

Giriş

Təhsil müəssisələrində tədris prosesində yeni təlim texnologiyalarının tətbiqi, dünya təhsil sistemində inteqrasiya məsələlərinə ciddi yanaşılır. Təhsilin keyfiyyəti tək şərt deyil, həm də prosesdir. Keyfiyyətli təhsil prosesinin əsas tərkib hissələrindən biri dərslərin təşkilidir: onun mərhələləri, təlimin forma, üsul və metodlarıdır, onun qurulması optimal düzgün həllinin tapılmasıdır.

Müasir dərslərdə müəllim hər bir uşağı görür, onun potensialından maksimum istifadə edir. Müasir dərs bütün iştirakçıların qarşılıqlı inam və etibar əsasında canlı ünsiyyətdir. Dərs nəinki müəllimin, həm də şagirdin yaradıcılığının nəticəsi olur.

Fəal dərslərin səmərəliliyini artırmaq üçün ən mühüm şərtlərdən biri dərslərin planlaşdırılmasıdır. Fəal dərslərin yaradıcı xarakterinə baxmayaraq, onun uğuru dərslərin bütün mərhələlərinin öncədən planlaşdırılmasından asılıdır.

Hər bir planlı qurulmuş dərs daha yüksək nəticəyə gətirib çıxarır. Çünki, müəllim öncədən dərslərin necə başlayıb necə bitəcəyini öz təsəvvüründə canlandırmış olur. Beləliklə dərs daha yüksək səviyyədə alınır ki, buda şagirdlərin dərsləri tam qavramasına dəlalət edir.

Material və metod

Respublikada hazırda islahatlar aparılır. Təhsilin maddi bazası, təhsil və tərbiyə işinin məzmununda, metodikasında, müəllim-şagird münasibətlərində, idarə etmədə böyük dəyişiklik baş verir. Azərbaycanda milli dövlət quruculuğunun başlanması ilə pedaqoji nəzəriyyə və praktikada əvvəllər bərqərar olmuş stereotiplərin köhnəldiyi dərk edildi. Yeni pedaqoji konsepsiyalar, nəzəriyyələr irəli sürüldü. Yeni pedaqoji təfəkkür, milli qaynaqlar və ümumbəşəri dəyərlər zəmində yaranan məktəbin inkişafında təsir edəcək konsepsiyalar, nəzəriyyələr meydana çıxdı. Şagirdin bir şəxsiyyət kimi formalaşması təhsil sisteminin əsas vəzifəsi hesab olunur. Bu köklü vəzifənin həyata keçirilməsi üçün təhsilin, təlimin inkişafetdirici, tərbiyəedici, diaqnostik funksiyaların genişlənməsi ön plana çəkildi. Pedaqogikanın metodoloji problemlərinə, strukturlarına dair yeni ideyalar, fikirlər, yanaşmalar formalaşdı. Bu dövrdə təlim və tərbiyə nəzəriyyəsində ciddi dəyişiklik baş verdi. İdeyalar dəyişdi. Elmi pedaqogikanın qarşısında duran ən aktual problemlərdən biri ahəngdar şəxsiyyətin formalaşması məsələsidir.

Respublikamızda müasir dövrdə sosial-iqtisadi proseslərin inkişaf istiqamətlərini xarakterizə edən başlıca xüsusiyyətlərdən biri də informasiyanın rolunun əhəmiyyətli surətdə artmasıdır. Təhsil sisteminin təlim-tərbiyə, idarəetmə, qiymətləndirmə və s. fəaliyyət növlərinin təkmilləşdirilməsində informasiyanın rolu böyükdür. Həmçinin təhsil sistemi inkişafın başlıca istiqamətlərini xarakterizə edir. Təhsil sistemində informasiyalardan istifadəyə kortəbii surətdə yanaşma yüksək səviyyədə subyektivliyə gətirir və informasiya cəmiyyətinin inkişaf tendensiyaları ilə ziddiyyət təşkil edir. Baxılan problemin həlli təhsil prosesinə müasir pedaqoji texnologiyaların tətbiqi nəticəsində mümkündür. Pedaqoji diaqnostikanı belə müasir texnologiyalara aid etmək olar. Şagirdlərin biliyinin inkişaf mərhələsinə müxtəlif faktorlardan bu və ya digər formada alimlər, tədqiqatçılar münasibət bildirmişlər. Rus tədqiqatçısı Uşinski yazmışdır ki, “Əgər pedaqogika insanı hərtərəfli tərbiyə etmək istəyirsə, onda hər şeydən əvvəl onu hərtərəfli öyrənməlidir”. O, müəllimlərə məsləhət görmüşdür ki, şagirdlərinizi, onların ətraf mühitini, fiziki və daxili təbiətini nə qədər mümkündürsə çox öyrənsinlər.

Təlimdə vacib məsələlərdən biri də qiymətləndirmədir. Çünki hər bir müəllim tərəfindən verilən qiymət şagirdin həyatında böyük dönüş edə bilər. Hətta dərslərdə aktiv olmayan şagirdə həvəsləndirici qiymət yazmaqla onun elmə marağını artırmaq olur. Elə bu baxımdanda ənənəvi üsulla müasir üsulu cəm edib dərslərə maraq yaratmaq olar.

Pedaqoji sistemin səmərəsi 100%-dən artıq ola bilməz. Bu göstəricinin 50%-i müəllimin, 50%-i isə şagirdin payına düşür. Buradan belə çıxır ki, ən pis pedaqoji prosesin nəticəsi 50%-dən aşağı ola bilməz. Həmin 50%-i bünövrə götürməklə hər zaman daha 50%, yəni 100%-ə çatmaq uğrunda mübarizə gedir. Lakin indiyədək tam 100%-lik qələbə əldə edilməmişdir. Ənənəvi pedaqoji sistemli iş əmsalı 60%-dir. Bu o deməkdir ki, məktəb yetirmələrinin yarısından bir az çoxu proqram materiallarını mənimsəyə bilir. Odur ki, daha yüksək mənimsəmənin yolları axtarılır.

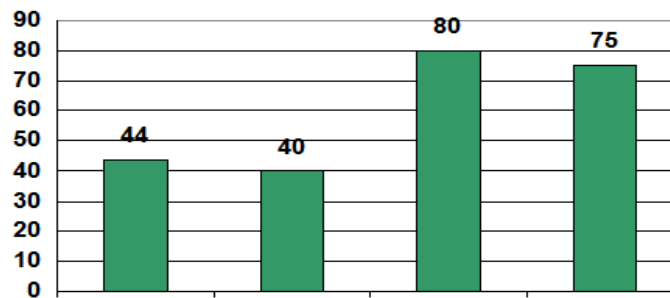
Yeni təlim texnologiyasının əsasının qoyulması, kompüter təliminin əsasında kompüterlərdən istifadə etməklə proqramlaşdırılmış təlimin dayanması “təlimin kompüter texnologiyası”nın artıq “informasiya texnologiyaları” ilə əvəz olunması diqqəti cəlb edirdi. Hətta yaş anlayışlarının yaranması – TYİT – təlimin yeni informasiya texnologiyaları yarandı. Kommunikativ texnologiyalar (KT) hətta cəmiyyətin “informatlaşdırılması”, “informasiya cəmiyyəti” anlayışlarının geniş yayılmağa başlanması ilə səciyyələnirdi. Keçmiş SSRİ-də təlim texnologiyasını təkmilləşdirən, ona yenilik gətirən novator müəllimlər, məktəb direktorları var idi. Bu sıradan Gürcüstanda Ş.Amanəşvilinin, Azərbaycanda Z.Şoyubovun, Rusiyada F.V.Şataların və daha bir neçə müəllimi qeyd etmək olar. Bunların arasında Şatalov daha çox diqqəti cəlb edir. Onun işlədiyi təlim texnologiyalarını “Şatalov metodu” adlandırırlar. Onun təlim texnologiyasının əsasına qrup (sinif) təlimi şəraitindən şagirdlərin mürəkkəb idrak fəaliyyətinin qurulması təşkil edirdi.

Tədqiqatlar göstərir ki, bütün mövzular üçün eyni metod və ya forma uyğun gələ bilməz. Ona görə də müəllimlər hər bir konkret mövzuya uyğun səmərəli təlim strategiyası axtarıb tapmalıdır. Biologiyanın tədrisində yüksək səmərəyə nail olmağın birinci şərti mövzunun məzmunundan asılı olaraq əyanilik prinsipinə əməl edilməsidir. Əyanilik prinsipinin əsasında dayanan bir sıra qanunauyğunluqların nəzərə alınması tədris prosesinin təşkilində mühüm əhəmiyyət daşıyır. Dünya təcrübəsindən istifadə edərək biologiyanın tədrisində səmərəliliyin yüksəldilməsi, ən yeni təlim texnologiyalarının təlimdə tətbiqi artıq beynəlxalq miqyasda öz səmərəsini təsdiqləmişdir.

Analiz

Aparığımız araşdırmalarda, keçirdiyimiz sorğulardan məlum oldu ki, keçmiş vaxtlarda da müəllimlər dərslərdə maraq yartmaq üçün dərslərin yadda qalan kecməsi üçün çox çalışıblar. Belə ki, 1970-80 ci illərdə müəllimlər uşaqlar yaxşı cavab verəndə dərsə tam hazırlıqlı gələndə onların qiymət kitabçasına ulduz işarəli yapışqanlı kağız kəsiklər yapışdırırdılar. Amma əsas maraqlısı da odur ki, ulduz alan şagird hansısa dərslərin birində yaxşı cavab verməyəndə ulduzu müəllim qiymət kitabçasından qoparıb bu üsulla ona cəza verirdi. Birdə məhs həmin uşaq ulduzu geri qaytarsın deyə daha əzimlə çalışıb müəllimdən razılıq alırdı. Beləliklə də bütün sinif ulduzlar üçün yarışdı, onların təhsil aldıkları məktəb isə məktəblər sırasında qalib seçilirdi.

Bu üsul bizdə maraq yarartdığından bu üsulu pedaqoji təcrübə üçün getdiyimiz orta məktəblərdə tətbiq etmək qərarına gəldik. Bunun üçün müəllimlərin ən zəif sinif adlandırdıkları sinifi seçərək orada işə başladıq düz üç ay bu üsulu istifadə etdik və nəticə inanılmaz oldu. Dərslərə çox zaman hazırlıqlı gəlməyən şagirdlər nəyinki gündəlik cavablarında müsbətə doğru dəyişdilər, hətta biologiya aid təcrübələrin işlənməsində oki var kömək etdilər.

Histoqramdan göründüyü kimi, davamlı istifadə olunan yeni hesab edilən lakin çox uzun illər öncə tətbiq olunan bu üsul tədrisin səviyyəsini yüksəldərək, dərslərə xüsusi maraq yaratmışdır. Biz o məktəbdən uzaqlaşandan sonra bu üsulun orada tətbiqinin dayandırılması nəticənin aşağı olmasına gətirib çıxarıb.

Nəticə və təkliflər

Eksperimentlər ali və orta məktəbləri əhatə etdiyindən müntəzəm olaraq onların səmərəlilik göstəricilərini müqayisəli öyrənilmişdir. Müəyyən olunmuşdur ki, bu üsul məktəblərdə maraq yaratmaqla təhsilin keyfiyyətinə təsir edir. Bu səbəbdəndir ki, müasir üsullarla yanaşı araşdırma apararaq köhnə üsulu cəmləşdirib hər ikisinin müsbət olan xüsusiyyətini seçərək şagird və tələbələrin elmə marağını artırmaq olar.

Qiymətləndirmə hər bir şagird və tələbələrin həyatında mühüm rol oynayır. Ona görə də hər bir müəllim qiymətləndirmə zamanı çox diqqətli olmalıdır. Çünki verilən hər hansı bir aşağı qiymət o şagird və tələbənin həyatını tamamilə dəyişə bilər.

Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi ənənəvi olaraq onların əldə etdikləri bilik, bacarıq və dəyərlərin kəmiyyətə qiymətləndirilməsinə əsaslanır. Lakin şagirdlərin təlimin nəticələrini müəyyən edən şəxsi keyfiyyətlərinin qiymətləndirilməsi sistemi mövcud deyildir. Daha təəccüblüsü budur ki, təlimin məqsədlərini əks etdirən sənədlərin hamısında təlim-tərbiyə prosesində formalaşmalı olan müxtəlif şəxsi keyfiyyətlərdən bəhs olunur. Ola bilsin ki, onunla əlaqədardır ki, şəxsi keyfiyyətlərin kəmiyyətə qiymətləndirilməsi praktiki olaraq həyata keçirilməsi çətin olan bir məsələdir. Buna baxmayaraq, ancaq şəxsi keyfiyyətlərin qiymətləndirilməsi təlim prosesinin yekunları haqqında tam təsəvvür yaratmağa imkan verə bilər. Bu sahədə məktəbdə psixoloji xidmətin üzərinə mühüm vəzifələr düşür.

Bununla əlaqədar olaraq şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi prosesinə aid məsələlərdən ən başlıcasını onun şəxsi keyfiyyətlərinin diaqnostik yolları və metodlarının işlənilib hazırlanması təşkil edir.

Ənənəvi təlimdə şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi üçün istifadə olunan əsas formalar yoxlama yazı işləri (və ya testlər) və şifahi cavablardır. İki qiymət növü mövcuddur: cari və yekun qiymət. Cari qiymət ayrı-ayrı mövzu və bölmələrin şagird tərəfindən mənimsənilməsinə yoxlayır, yekun qiymət isə tədrisin nəticələrini ümumiləşdirir.

Nəticəyönümlü təlimdə isə vəziyyət başqa cürdür. Belə ki, burada şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi şagirdlərin biliklərə yiyələnmək, onlardan istifadə etmək, nəticə çıxarmaq bacarıqları haqqında məlumatların toplanması prosesi kimi qəbul edilir və aşağıdakı məqsədlərə xidmət edir:

Ümumiyyətlə, istənilən səviyyədə sinif və auditoriyada fərqli metodika ilə öyrənilənlərin marağını tədris prosesinə cəlb etmək müəllimin pədaqoji səriştəsindən asılıdır. Bu o deməkdir ki, hər bir müəllim elə bu - yenidir bunu tətbiq edim deyərək dərslər maraqlı edə bilməz. O özü çalışıb elə özündə öz dərsləri üçün yenilik yarada bilər.

Ədəbiyyat

1. Babayeva Z.Y. At secondary schools the use of ICT at biology lessons. International Journal of Multidisciplinary Research and Development, India, 2015, Volume 2, Issue 11, Part B, p: 54-57
2. Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2009.
3. Əliyev A. Yeni (müasir) pədaqoji texnologiyalar və onlardan təlim praktikasında sistemli istifadənin əhəmiyyəti. "Təhsil problemləri" qəzeti, 21-30 iyun, 2007.
4. Həsənov A., Ağayev Ə. Pədaqogika. Bakı, 2007.
5. Qasımov L., Mahmudova R. Pədaqogika. Bakı, 2003.
6. Mehrabov A. Azərbaycan təhsilinin müasir problemləri. Bakı, 2007.
7. Mərdanov M. Azərbaycan təhsili yeni inkişaf mərhələsində. Bakı, 2009.
8. Nəzərov A., Mollayeva E. Müasir dövrün təhsil problemləri. (Mühazirə xülasələri) Dərs vəsaiti. Bakı, 2011.

Rəyçi: dos. İ. Alverdiyev

Göndərilib: 23.08.2020

Qəbul edilib: 25.08.2020